

Αρχείο Εμμανουήλ Τσουδερού

ΤΟ ΑΡΧΕΙΟ

Κωδικός:
GR IATE A3

Χρονολογίες:
1841-1947 (κυρίως 1919-1947)

Μέγεθος:
4,50 τρέχοντα μέτρα
272 φάκελοι εγγράφων
21 φωτογραφίες
1 ηχητικό τεκμήριο

Πρόσκτηση:
Δωρεά Εμμανουήλ Τσουδερού

Ο ΠΑΡΑΓΩΓΟΣ

Τσουδερός, Εμμανουήλ (1882-1956)

Βιογραφικό σημείωμα:

Ο Εμμανουήλ Τσουδερός γεννήθηκε στο Ρέθυμνο της Κρήτης το 1882. Σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, οικονομικές επιστήμες στο Παρίσι και το Λονδίνο, ενώ αναγορεύθηκε Διδάκτωρ του Δικαίου από τη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Εξελέγη Βουλευτής του Νομού Ρεθύμνης στη Βουλή των Κρητών (1906-1912), ενώ αργότερα ορίστηκε Αντιπρόεδρος της Συνέλευσης Κρητών και εκπρόσωπός της στην Αθήνα (1911-1912). Το 1912 ορίστηκε Επίτροπος Δημόσιας Ασφάλειας και Δημοσίων Έργων στη Διοικητική Επιτροπή Κρήτης. Ως βουλευτής Ρεθύμνης, μετά την ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα, ανέπτυξε ενεργό κοινοβουλευτική δράση, συμμετέχοντας στη σύνθεση των κυβερνήσεων και σε διεθνείς συσκέψεις. Το 1918 διετέλεσε Τεχνικός Σύμβουλος της ελληνικής αντιπροσωπείας για την προετοιμασία του Συνεδρίου Ειρήνης του Παρισιού. Το 1924 χρημάτισε Υπουργός Συγκοινωνιών στην κυβέρνηση Ελ. Βενιζέλου και Υπουργός Οικονομικών στις κυβερνήσεις Γ. Καφαντάρη, Α. Παπαναστασίου και Θ. Σοφούλη. Παράλληλα, αντιπροσώπευσε την Ελλάδα στην Ε' Γενική Συνέλευση της Κοινωνίας των Εθνών (ΚτΕ). Το 1925, ως Υποδιοικητής της Εθνικής Τράπεζας, συνέβαλε στην εκκαθάριση των ανταλλάξιμων τουρκικών περιουσιών και την αποζημίωση των Ελλήνων προσφύγων. Το 1927 μετείχε ως Υποδιοικητής της στις διαπραγματεύσεις με την ΚτΕ για την υπογραφή πρωτοκόλλου της Γενεύης, που άνοιξε τον δρόμο για τη συνομολόγηση του τριμερούς εξωτερικού δανείου των 9 εκατ. λιρών Αγγλίας και την ίδρυση της Τράπεζας της Ελλάδος. Η Δημοσιονομική Επιτροπή της ΚτΕ είχε θέσει ως πρόθεση για την υποστήριξη της έκδοσης του δανείου τον περιορισμό των δραστηριοτήτων της Εθνικής Τράπεζας μόνο στο εκδοτικό προνόμιο, ωστόσο η πρόταση αυτή δεν έγινε δεκτή από τον Διοι-

κητή της Εθνικής Τράπεζας Αλέξανδρο Διομήδη. Ο Ε. Τσουδερός αντιπρότεινε τη διατήρηση της Εθνικής Τράπεζας ως εμπορικής και τη σύσταση μιας νέας, αμιγώς εκδοτικής, τράπεζας. Η πρότασή του έγινε δεκτή από τη Δημοσιονομική Επιτροπή, την Εθνική Τράπεζα και την ελληνική κυβέρνηση υπό τον Α. Ζαΐμη. Με το Διάταγμα της 21.4.1928 ο Ε. Τσουδερός διορίστηκε Υποδιοικητής της νεοσύστατης Τράπεζας της Ελλάδος, θέση στην οποία παρέμεινε έως το 1931. Με το Διάταγμα της 31.10.1931 επικυρώθηκε η εκλογή του ως Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος. Στις 31.5.1935 υπέβαλε την παραίτησή του από τη θέση του Διοικητή για λόγους υγείας. Η δεύτερη θητεία του ξεκίνησε με την έκδοση Βασιλικού Διατάγματος στις 20.3.1936 και τον επαναδιορισμό του στη θέση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος. Στις 4.4.1938 εγκαινίασε το νέο κτήριο του Κεντρικού Καταστήματός της. Επί των ημερών του συστάθηκε το Ίδρυμα Εκτιμώσεως Τραπεζογραμματίων και Αξιών. Το 1939 το δικτατορικό καθεστώς Μεταξά εξανάγκασε τον Τσουδερό σε παραίτηση και λίγο αργότερα τον εκτόπισε. Από τις 21.4.1941 έως τις 14.4.1944 διετέλεσε Πρωθυπουργός της Ελληνικής Κυβέρνησης που, λίγο πριν από την κατάληψη της Αθήνας από τα γερμανικά στρατεύματα, κατέφυγε αρχικά στην Κρήτη και έπειτα στο Κάιρο και το Λονδίνο. Από τις 22.11.1945 έως τις 4.4.1946 διετέλεσε Β' Αντιπρόεδρος της κυβέρνησης του Θ. Σοφούλη και Υπουργός Συντονισμού. Τον Δεκέμβριο του 1949 συμμετείχε στην ίδρυση της ΕΠΕΚ ως πρόεδρος του Δημοκρατικού Προοδευτικού Κόμματος. Το 1950 εξελέγη βουλευτής Πειραιώς και από τον Απρίλιο έως τον Αύγουστο της ίδιας χρονιάς χρημάτισε Υπουργός Συντονισμού στην κυβέρνηση του Ν. Πλαστήρα. Το 1951 (3.8-30.9) διετέλεσε Αντιπρόεδρος της κυβέρνησης του Σ. Βενιζέλου. Το 1952 εξελέγη Βουλευτής

Αρχείο Εμμανουήλ Τσουδερού

Αθηνών με την ΕΠΕΚ. Διετέλεσε Υπουργός Άνευ Χαρτοφυλακίου της κυβέρνησης του Α. Παπάγου και μέλος του Κυβερνητικού Συντονιστικού Συμβουλίου. Τιμήθηκε με τον Μεγαλόσταυρο του Τάγματος του Γεωργίου Α΄ μετά ξιφών (1941). Στο συγγραφικό του έργο περιλαμβάνονται: *Το Κρητικόν Πολίτευμα του 1896* (1903), *Η αποζημίωσις των ανταλλαξίμων* (1927), *La Banque de Grèce* (Παρίσι, 1928), κ.ά. Ο Ε. Τσουδερός απεβίωσε τον Φεβρουάριο του 1956 στην Ιταλία.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

Το αρχείο περιλαμβάνει τεκμήρια σχετικά με τις διαπραγματεύσεις για την ίδρυση και τη διοίκηση της Τράπεζας της Ελλάδος, οικονομικά και νομισματικά ζητήματα, τα πολεμικά χρέη, την Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων, το ελληνικό δημόσιο χρέος, τον Διεθνή Οικονομικό Έλεγχο, αλληλογραφία του Ε. Τσουδερού με θεσμούς, νομικά και φυσικά πρόσωπα στην Ελλάδα και το εξωτερικό, υπομνήματα προς την κυβέρνηση, τη δράση της εξόριστης ελληνικής κυβέρνησης κατά την περίοδο της Κατοχής και δημοσιεύματα Τύπου.

Το αρχείο περιλαμβάνει χειρόγραφα και δακτυλογραφημένα έγγραφα και σημειώσεις, υπομνήματα, δημοσιεύματα Τύπου, φωτογραφίες, καθώς και ιδιόχειρες επιστολές του Ελ. Βενιζέλου προς τον Ε. Τσουδερό.

ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ

Η αρχική τάξη του αρχείου διατηρήθηκε και αποκαταστάθηκε όπου ήταν διαταραγμένη. Το υλικό ταξινομήθηκε σε μία

σειρά, Α3S1: Τραπεζικά και οικονομικά ζητήματα, και δύο υποσειρές, Α3S1Y1: Τεκμήρια για την ιστορία της Τράπεζας της Ελλάδος και Α3S1Y2: Φάκελοι οικονομικών υποθέσεων. Οι φάκελοι ταξινομήθηκαν θεματικά και χρονολογικά. Διατηρήθηκε το σύνολο του αρχείου, ενώ έγινε εκκαθάριση των πολλαπλών δακτυλογραφημένων αντιγράφων.

ΟΡΟΙ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗΣ

Η πρόσβαση είναι ελεύθερη, σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία και τους όρους χρήσης του ΙΑΤΕ.

Η Τράπεζα της Ελλάδος είναι υπεύθυνη για τη διατήρηση των πνευματικών δικαιωμάτων του αρχείου. Η αναπαραγωγή του υλικού επιτρέπεται σύμφωνα με τους όρους χρήσης του ΙΑΤΕ.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

- ▶ Το ευρετήριο φακέλων διατίθεται σε ηλεκτρονική μορφή στον ιστότοπο της Τράπεζας της Ελλάδος. Στο αναγνωστήριο του ΙΑΤΕ οι ερευνητές έχουν πρόσβαση σε ηλεκτρονικό ευρετήριο, βασισμένο στο διεθνές πρότυπο αρχειακής περιγραφής ISAD (G) 2η έκδοση, το οποίο περιλαμβάνει θησαυρό θεματικών όρων και κύριων προσώπων.
- ▶ Το σύνολο του αρχείου είναι ψηφιοποιημένο.
- ▶ Οι ακόλουθες εκδόσεις της Τράπεζας της Ελλάδος περιλαμβάνουν εκτενείς αναφορές στο αρχείο: Μαργαρίτα Δρίτσα, *Εμμανουήλ Τσουδερός 1882-1956: Κεντρικός τραπεζίτης και*

πολιτικός, Αθήνα 2012, και Ανδρέας Κακριδής, *Κυριάκος Βαρβαρέσος: Η βιογραφία ως οικονομική ιστορία*, Αθήνα 2017.

- ▶ Το αρχείο διαιρέθηκε από τον παραγωγό και παραδόθηκε στους ακόλουθους φορείς: Ιστορικό Μουσείο Ηρακλείου Κρήτης, Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών της Αθήνας, Ακαδημία Αθηνών και Γενικά Αρχεία του Κράτους, ενώ ένα μέρος του, που κατείχε η Βιργίνια Τσουδερού, τη δημοσίευση του οποίου επιμελήθηκε η ίδια στο έργο Εμμανουήλ Ι. Τσουδερός, *Ιστορικό αρχείο, 1941-1944*, Αθήνα 1990, απόκειται στη Βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων.

Πηγές: Το υλικό του αρχείου: Ξενοφών Ζολώτας, *Οι πρώτοι Διοικηταί της Τραπεζής της Ελλάδος 1928-1954: Διομήδης, Τσουδερός, Βαρβαρέσος, Μαντζαβίνος*, Αθήνα 1957· Μαργαρίτα Δρίτσα, *Εμμανουήλ Τσουδερός 1882-1956: Κεντρικός τραπεζίτης και πολιτικός*, Αθήνα 2012.

